

ACININ VE GURURUN ŞARKILARI

BURJ EL-BARAJNEH SEVKİYATI¹

Reem Kelani

Çeviren: Şenay Karaman

Bağdat Uluslararası Havaalanı'nın yanındaki aşırı kalabalık mülteci kampının taş yığını ve sefalet dolu yollarından geçtikten sonra, Filistin halk şarkıları geleneğinin yaşayan hazinesi Umm Muhammad ile olan görüşmeme yarım saat gecikmeli de olsa ulaştım.

Umm Muhammad, ya da kendisinin Kuzey Filistin ağzıyla telaffuz ettiği 'İm İmhimmad', tertemiz, küçüçük evinde beni çok sıcak bir şekilde karşıladı. Ramazan bayramıydı ve hava Arap kahvesiyle ve taze pişirilmiş kek kokuları ile doluydu. Umm Muhammad beni rahat bir odaya aldı ve orada görüşmemize başladık. İlk başta televizyonda bangır bangır çalan Arap 'video klip' pop şarkıları, Meksikalı pembe diziler ve sinir bozucu yabancı reklamlardan dolayı onu duymakta güçlük çekiyordum.

Umm Muhammad, Filistin müzik geleneğini anlatmaya başlarken göz ucuyla kayıt aletime baktı. Filistin'den bir şarkı söylemesini istediğimde, bütün düğümler çözüldü. "Sana bir 'ataaba' söylemek istiyorum" dedi. 'Ataaba' yüzyıllardır Büyük Suriye ve Mezopotamya'da var olan, halk ağzıyla doğaçlama olarak söylenen bir şiir şekli. "Hangi 'ataaba' temasını okumak istiyorsun, anacığım?" diye sordum. "Furakiyat, kızım". Sevdiklerinin arkasından duyulan özlem ve acıyı anlatan bir şarkı türüydü bahsettiği.

Umm Muhammad'ın sesi seksenlerine merdiven dayamış bir kadın için fazla güçlüydü. Sesi eğitimle elde edilemeyecek derin bir tutku taşıyordu. Şarkısını okuduğu toprak ve halk, sesinin ağırbaşlı kısıklığında yaşam buluyordu. Ben de bu müzik geleneğinin en ince yorumcusunun huzurundaydım.

Şarkı aralarında Umm Muhammad ile açık açık politika tartıştık. "Bizi beş kuruşa sattılar", diye şikâyet etti, Arap ve Filistin liderlerini kastederek. Kayıt cihazına konuşurken –kendi güvenliği açısından– dikkatli olmasını istediğimde, meydan okurcasına karşılık verdi: "Ala teezi [kıçım]! İstiyorlarsa öldürsünler beni! Kimseden korkum yok!" dedi.

Lübnan'daki Filistinli mültecilerin kaderini sorduğumda, cevabı derin ve acı bir yorgunluk taşıyordu. "Kimse bilmek istemez. Hepimizi büyük bir konteynıra koyup itiş kakış bizden

kurtulsalar daha iyi, yavaş yavaş ölüme terk etmektense”. ‘Konteynır’ benzetmesinin insanın aklına 1930 ve 1940’lardaki Avrupalı Yahudilerin korkunç imgesini getireceğini, o bu sözleri söyleyene kadar fark etmemiştim: “Kocamı ve oğlumu iki savaşta kaybettim. Neden ikinci dünya savaşının bedelini bize ödetiyorlar?”

Kendisine karşı hiç acıması yoktu; sadece şaşkınlık ve muamma. Batı Şeria’da taş atan bir gençliğin hatırına Lübnan’daki 350 bin Filistinli mültecinin acısını unutmaya hazırdı. “Buradaki, Lübnan’daki Filistinlilerin kaderini unut; bizim yazgımız yıllar önce belirlenmiş; ama televizyondaki genç ve cesur çocukları seyrediyorum ve onlar için dua ediyorum.”

Umm’a “dönüş hakkı”nı sordum ve bana aslında doğduğu yere, Akka’ya, bir kere ‘döndüğünü’ söyledi. “Akka’ya iki yıl önce geri döndüm,” dedi. “Akrabalarımın bir tanesi ziyaret edebilmem için bana izin aldı. Buna inanabiliyor musunuz? Kendi memleketimi ziyaret edebilmek için izin almam gerekiyordu!” Meraklı, ama endişeli bir şekilde bu ziyaretin nasıl geçtiğini sordum. Umm’un gözleri büyüdü. “Kuzenlerimi bıraktığımda gençtiler, şimdi yaşlanmışlar. Benim yaşımıdaki kadınlar orada koltuk değneği kullanıyorlar, buradaki senin Umm Muhammad’in gibi değil! Akka’daki bir düğünde kılıç dansı bile yapmıştım!”

“Kılıcınızla kimseyi öldürdünüz mü?” diye sordum arsızca. “Öldürmek mi? Tabii ki hayır. Köydeki dans alanı o kadar büyüktü ki istesem de kimseye kılıcımın ulaşamazdım. Çok ünlü bir şarkı eşliğinde dans etmişim”. Hangi şarkı olduğunu sordum, hemen kayıt aletini kaptı ve geleneksel bir dans olan *sahjeh* eşliğinde okunan çok bildik bir şarkıya başladı. Yere doğru alkış tutan, karşılıklı iki sıra şeklinde dizilmiş erkekler (*sahajeh*) bu dansın önemli bir ögesini oluşturuyorlar. Bazen bir kadın ya da bir grup kadın, elinde bir hançer veya kılıçla erkeklerin arasında dans ediyor. Ana şarkı, genelde en az bir solist tarafından seslendiriliyor (*Hadda’ ya da Hadi*). Geriye kalanlar koro görevi görüyor ve şu nakaratı tekrarlıyorlar: “*Ya halali ya mali... Ya halali ya mali*” (Sahip olduklarımız helaldir bana).

Umm Muhammad ve ailesiyle vedalaştığımda, öğle ezanı Umm Muhammad’in kulaklarımda son okuduğu coşkulu dizelerle uyumlu bir şekilde birleşerek bütün kamp alanını sarmıştı. Bu olay şunu farketmemi sağladı: Biz Filistinliler, en azından bir kez olsun topraklarımızda yaşamıştık. O kasvetli kamptan ayrılırken şunu da farkettim: O toprağı, yani *helal*’i koruyamamıştık.

Umm Muhammad gibi insanlar beni helalimizi geri kazanma ihtimalimizin olduğuna inandırdılar.

“*Ya halali ya mali... Ya halali ya mali...*”

¹ *Ortadoęu Raporu*, Bahar 199 (<http://www.merip.org>)